

Verslag van de workshop “Integrated Sustainable Cooking” gehouden op 13 en 14 maart 2009 in Addis Abeba

door
Ben van der Pouw
Stichting KoZon

Inhoud:

1. Achtergrond	blz. 2
2. Organisatie, sleutelfiguren en deelnemers	2
3. Verslag workshop	3
4. Verdere planning	5
5. Evaluatie	5
6. Slotopmerkingen	5

Bijlagen:

1. Background information on ISC workshop 13 and 14 March	6
2. Tentative Schedule Integrated Sustainable Cooking (ISC) formulation workshop 13 and 14 March 2009	8

1. Achtergrond

De auteur vertegenwoordigde KoZon op een workshop over geïntegreerd zonnekoken in Addis Abeba. De uitnodiging daartoe was afkomstig van HoAREC/N (Horn of Africa Regional Environment Centre and Network) dat de reis- en verblijfkosten betaalde.

Het voornaamste doel van de workshop was een aanzet te geven tot de ontwikkeling van een regionaal programma voor de Hoorn van Afrika voor de introductie en verspreiding van geïntegreerd zonnekoken. De aanzet diende gegeven te worden door vertegenwoordigers van de uitgenodigde organisaties. Zij moesten voor hun organisaties concrete plannen formuleren voor een periode van drie jaar.

Zie bijlage 1 voor uitgebreide informatie over doelen, afbakening, te bereiken resultaten, recht op deelname, samenwerking, taken en verantwoordelijkheden.

2. Organisatie, sleutelfiguren en deelnemers

HoAREC/N (Horn of Africa Regional Environment Centre and Network) omvat de landen Ethiopië, Soedan, Eritrea, Djibouti en Somalië. HoAREC/N is een koepelorganisatie voor allerlei nationale organisaties en NGO's die zich actief willen inzetten voor het milieu. HoAREC/N heeft de taak op zich genomen om in samenwerking met deze nationale organisaties en NGO's een regionaal programma te ontwikkelen voor de introductie en verspreiding van geïntegreerd zonnekoken. Dit houdt in dat HoAREC/N met behulp van de uitkomsten van de workshop een definitief programma gaat ontwikkelen en daarvoor ook financiering gaat zoeken. Programma en financiering zijn nadrukkelijk beperkt tot de landen die samen HoAREC/N vormen. HoAREC/N werkt graag samen met deskundige organisaties uit andere landen, zoals bijvoorbeeld met SCI-EA (Margaret Owino), maar deze krijgen geen financiële steun via HoAREC/N.

De sleutelfiguren

Janny Poley, Ned. ambassade

Abiy Ashenafi, HoAREC

HoAREC/N ontvangt nadrukkelijk steun van de Nederlandse ambassade. Janny Poley speelt hierin een sleutelrol. Zij heeft de rang van 1^e secretaris en is verantwoordelijk voor de beleidsterreinen energie, milieu en water. Zij is zeer betrokken bij HoAREC/N en speelde een zeer stimulerende rol bij de workshop. Zij is een pur sang netwerker.

Een andere sleutel figuur was Abiy Ashenafi, een 40-jarige Nederlandse Ethiopiër. Hij heeft een studie politicologie gedaan aan de Universiteit van Amsterdam en is nu beleidsmedewerker van de gemeente Den Haag. Hij is voor 6 weken "uitgeleend" aan HoAREC/N om de workshop te helpen voorbereiden en uitvoeren. Naar verwachting zal hij in de loop van dit jaar voor een contract van drie jaar met HoAREC/N terugkeren naar Ethiopië.

Overige sleutelfiguren waren Clara Thomas en Nel Hessel, die heel veel hebben bijgedragen aan de voorbereiding en uitvoering van de workshop, en Gullilat Aberra, directeur van PISDA

V.l.n.r.: Clara Thomas (SCN), Gullilat Aberra (directeur PISDA) en Nel Hessel (SCN).

(Partnership for Integrated Sustainable Development Association). PISDA was verantwoordelijk voor de demonstratie van de productie en het gebruik van CookKits, hooimanden en WAPI's in Debre Zeit, een project van SCN.

3. Verslag workshop

Het programma van de tweedaagse workshop staat in bijlage 2. Op zaterdagmorgen werden er nog twee presentaties aan toegevoegd, waardoor het programma die dag nogal uitliep.

Vrijdag 13 maart

Het ochtendprogramma kende drie belangrijke presentaties:

- a) Clara Thomas: Solar cooking, opportunities and challenges.
Clara beschreef uitgebreid de onderdelen en de functies van geïntegreerd zonnekoken.
- b) Samson Atsbeha: GtZ, visions and support.
Deze presentatie toonde andere manieren van energiezuinig koken, zoals solar boxes en toestellen voor het bakken van het nationale gerecht "injerra". Daarnaast kreeg het onderwerp marketing de nodige aandacht.
- c) Margaret Owino: Solar Cooking, the experience of Kenya.
Margaret geeft altijd een luide, duidelijke en zeer enthousiaste presentatie en wist de handen op elkaar te krijgen door een dansje samen met een andere Afrikaanse deelneemster en af te sluiten met het bekende Afrikaanse trillende keelgeluid.

Het middagprogramma bestond uit een bezoek aan het PISDA-project in Debre Zeit, op ongeveer een uur rijden zuidelijk van Addis. Bij aankomst op het PISDA-terrein stonden er al een twintigtal CookKits en een enkele solar box in de zon, allemaal met verschillende gerechten. Maar eerst bezochten wij de loods waar een PISDA-team CookKits, hooimanden en WAPI's maakt. De loods heeft de volgende indeling:

- een kamer voor de administratie,
- idem voor de opslag van geproduceerde goederen,
- idem voor het maken van hooimanden,
- idem voor het maken van WAPI's,
- een grote ruimte voor het maken van CookKits, zwart verven van pannen en het naaien van draagtassen.

Alles was net op tijd klaar gekomen voor de demonstratie. De bezoekers toonden zeer veel belangstelling voor het hele productie proces. Als klap op de vuurpijl mocht iedereen daarna buiten proeven van de gerechten bereid met de CookKits. Het bezoek aan Debre Zeit was zeer overtuigend.

Het bezoek aan de productielocatie van PISDA, Debre Zeit

De CookKits staan klaar. Een bezorgde Clara Thomas controleert alles nog even snel.

Welkomstwoorden van Gullilat Aberra en Abiy Ashenafi.

Zaterdag 14 maart

Het ochtendprogramma bestond uit twee delen: a) drie presentaties, waaronder de mijne; b) een voorbereiding op het werken in groepen, de verwachte uitkomsten van het groepswork en de indeling in groepen. Het middagprogramma was geheel gevuld met het werken binnen groepen en een korte plenaire presentatie daarvan op het einde van de middag.

Mijn presentatie sloot goed aan op hetgeen de vorige dag al was gepresenteerd. Vooral de fasering van onze projecten en de projecten voor gehandicapte vrouwen trokken de aandacht.

Aansluitend aan mijn presentatie was een niet-geprogrammeerd verhaal van dr. Saleh, een professor uit Khartoem, Soedan, die uitsluitend sprak over zijn eigen bedrijf voor solar boxes, parabolen en Scheffler spiegels.

De groepsindeling was deels geografisch en deels thematisch. Zo ontstonden er werkgroepen voor b.v. Addis en omgeving, de Riftvallei, het noorden en de cluster Djibouti, Somaliland en Puntland, maar ook een werkgroep voor gehandicapten, waarbij ik ingedeeld werd.

In elke werkgroep moesten de vertegenwoordigers van de aanwezige organisaties gespecificeerd per jaar aangeven wat ze in drie jaar wilden bereiken:

- a) aantal huishoudens of gehandicapten dat getraind wordt in geïntegreerd zonnekoken
- b) aantal trainers dat moet worden ingehuurd of vanuit eigen gelederen moet worden opgeleid
- c) benodigde aantallen CookKits, hooimanden, energiezuinige houtkachels
- d) partners met wie samengewerkt gaat worden
- e) lokale productie
- f) opsomming van activiteiten en kosten

De meeste werkgroepen slaagden erin de punten a) t/m e) af te werken.

4. Verdere planning

Het HoAREC-energy team gaat nu aan de slag met de ontvangen voorstellen. Zij zal eerst een soort format voor deze voorstellen moeten ontwikkelen en aanvullen met bekende eenheidsprijzen voor standaardactiviteiten en materialen, en wat dies meer zij. Deze fase moet eind maart 2009 gereed zijn, waarna de deels ingevulde formats teruggaan naar de contactpersonen binnen de verschillende werkgroepen. Deze hebben dan tot eind april 2009 de tijd om de definitieve voorstellen te retourneren. Daarna zal HoAREC financiering gaan zoeken, geassisteerd door Janny Poley.

5. Evaluatie

De workshop mag om de volgende redenen als zeer geslaagd worden beschouwd:

- Het aantal deelnemers bedroeg ongeveer 55 personen, die een groot aantal organisaties vertegenwoordigden.
- De belangstelling voor het onderwerp "Integrated Solar Cooking" (ISC) was groot. Deze groeide nog na het geslaagde bezoek aan het PISDA-project in Debre Zeit.
- De workshop heeft zijn belangrijkste doel bereikt: een aanzet voor een regionaal programma.
- Het proces was minstens even belangrijk als het concrete resultaat. Hiermee bedoel ik dat door de workshop veel mensen zijn gaan nadenken over de mogelijkheden van ISC en het gebruik ervan binnen hun eigen organisaties.
- Voor de uitvoering van het beoogde driejarige ISC-programma zijn goede trainsters essentieel, vooral in de beginfase. Selectie en opleiding van goede trainsters verdient de hoogste prioriteit.

6. Slotopmerkingen

- Ook in Ethiopië lijken gehandicapten een speciale doelgroep met veel kansen voor ISC, mede omdat zij door eigen technische scholen in staat zijn zelf de benodigde materialen te vervaardigen.
- De CookKit gemaakt door SCI-EA bestaat uit a) afgekeurd aluminiumfolie afkomstig van Tetrapak Kenia, dus net zoals KoZon afgekeurd aluminiumfolie van Vaassen Flexible Packaging ontvangt; b) een dun soort karton zonder ribbeltjes. Omdat dit karton makkelijk vervormt, wordt er ter versteviging een (rode) band omheen geplakt. De achterkant van de CookKits wordt behandeld met een soort was, waardoor het karton veel minder snel vochtig wordt door optrekkend vocht uit de bodem.
- De volgende HoAREC-bijeenkomst vindt plaats in 2010 in Khartoem. Ik kan me niet voorstellen dat daar het vluchtelingenprobleem in Darfur buiten beschouwing kan blijven. Indien KoZon daarvoor een uitnodiging ontvangt, dan zou Derk Rijks daarvoor de meest geschikte persoon zijn.

Bijlage 1

Background information on ISC workshop 13 and 14 march

MEMO

To: HoA-REC/N and participants of the workshop

From: HoA-REC

Date: 07 march 2009

Regarding: Background information on ISC workshop 13 and 14 march

---

Integrated Sustainable Cooking (ISC) workshop

HOA-REC/N workshop 13 and 14th march 2009 in Addis Ababa

Background

Purpose of the program: the overall objective of the workshop is the promotion and use of integrated sustainable cooking. The workshop brings key actors together and discusses the challenges and opportunities of alternative technologies in integrated sustainable cooking in the horn of Africa. Besides sound project proposal on ISC will be formulated. Issues regarding potentials of carbon credits will be highlighted.

Purpose of the workshop: to formulate fundable projects for ISC for and with HoA-REC/N members for the duration of three years. The projects would be clustered to a regional ISC EPP. HoA-REC (energy team) will coordinate the input, process the request for funding and take up follow up issues.

Scope: The workshop deals with integrated sustainable cooking (ISC). This has two components; sustainable solar cooking (plus hay box etc) and other technologies like fuel saving stoves (FSS).

Objective:

- 1) Create a platform to exchange experience with the aim of promoting integrated sustainable cooking in the Horn of Africa.
- 2) To cluster similar initiatives and bring them under an umbrella
- 3) Identify opportunities and challenges of
  - a) up scaling already exiting initiatives
  - b) initiation of new ISC
- 4) formulate fundable projects for integrated sustainable cooking
- 5) Strategies to involving woman (they are often end-users) have been addressed.
- 6) Design a project in such a way that carbon credits are accessed. Either through new methodologies or through voluntary carbon market.

Expected results:

- 1) Participants from at least four Horn countries , who are working with or have concrete projects on ISC and relevant international organizations have participated in the work shop,
- 2) The opportunities and challenges of ISC have been dealt with:
  - a) Common understanding on ISC (solar cooking and FSS) two components
  - b) background problems and issues are cleared
  - c) Participants know the conditions for introducing Solar Cooking, hay box and FSS (specially the combination). Including how to organize/access training, credit facilities, marketing and technical support.
  - d) Participants know the concrete steps to start ISC projects
  - e) Reached a common understanding on the cultural (cooking and eating in the sun) and economic challenges (affordability, production of solar cooker, material etc.) of ISC.
  - f) Issues with production and distribution of Solar cooker and FSS are discussed

- g) Possibilities of getting funding for the projects are assessed.
- h) Discussed some issues regarding the methodology and role of voluntary carbon credits
- 3) Participants are clustered:
  - a) Participants who have experience on ISC (issues with up scaling are dealt with)
  - b) Participants who have intention/plan to work on ISC (issues with start up)
- 4) Formulation of fundable projects for ISC (Solar cooking+ and FSS). Participants have worked out:
  - a) The potential funders
  - b) Formulated the projects taking according to a template (which will be sent by Hoa-Rec)
  - c) Organizational issues (reporting, monitoring, etc) will be worked out by members.

Eligibility

ISC projects of HoA-REN member organisations will form the backbone of the whole ISC-regional programme. HoA-REC will facilitate funding for their direct activities under the programme and member organisations participating in the regional programme commit themselves to adhering to the regional programme proposal and work plan. They approach potential co-funders at lower levels only in consultation with the Centre and always adding a letter of the centre in which it is stated how much the member organisation received and will receive for the ISC-project from HoA-REC. They will also keep the Centre properly informed about complementary funds from other sources by sending copies of project proposals and progress reports to the Centre. When partner organisations join forces with member organisations to accomplish the project in a certain area, the Centre can channel funds to these organisations via member organisations. Organisations working on ISC outside HoA-REC/N in ISC concentration areas are welcome to cooperate and coordinate with the centre and the Network, but will have to raise their own funds for activities.

Roles, responsibilities and working relationships.

- a) **HoA-ReN:** members are responsible to formulate project proposal according to a template provided by HoA-REC
- b) **HoA-REC:** is responsible for the coordination, linking the projects, requesting and administrating the budget. Hoa-rec will also support member organizations in refining the project proposal.
- c) **SCN:** will give technical support to the members. SCN/KOZON will be in the Horn countries 4 times a year for three weeks. Details will be worked out
- d) **GTZ:** will provide technical support (this will be discussed with GTZ)
- e) **Woman organizations:**
- f) **MFI's**

Follow up of the workshop Output

HOA-REC energy team

Bijlage 2

Tentative Schedule Integrated Sustainable Cooking (ISC) formulation workshop 13 and 14 March 2009

Date & Time	Theme	Presenter	Chair
Day 1: Friday 13 March 2009			
Morning 8:30-9:00	Registration	-	Mesfin Kinfu & Yissehak Demissie
9.00 – 9.10	Programme introduction	Abiy Ashenafi	Dr Satishkumar Belieithathan
9.10- 9.30	Brief introduction of participants	Name, name of organisation and country	Dr Satishkumar Belieithathan
9:30- 9:35	Objective of the workshop	HoA-REC/N Abiy Ashenafi	Dr Satishkumar Belieithathan.
9:35-9:45	Welcome addressing	Dr. Araya Asfaw, Director HoAREC	Dr Satishkumar Belieithathan
9.45 – 9:55	Welcome addressing	Mrs Janny Poley 1 st Secretary of Embassy of the Kingdom of The Netherlands in Addis Ababa	Dr Satishkumar Belieithathan
9:55- 10:20	Solar Cooking: opportunities and challenges	Clara Thomas , Solar Cooking Netherlands, SCN	Abiy Ashenafi
10:20- 10.30	Experience in Debre Zeit	Mr. Gullilat Aberra, Director Partnership for Integrated Sustainable Development Association, PISDA / Nel Hessel, SCN	Mesfin Kinfu
10:30-10:45	Tea break	-	-
10:45-11:15	Questions and discussion	Participants	Abiy Ashenafi
11:15 -12:10	GTZ: visions and support	Mrs. Hiwote Teshome & Samson Atsbeha	
12:10 – 12: 20	Solar Cooking: the experience of Kenya	Mrs.Owino Margaret Collette Apondi, Regional Director Solar Cookers International East Africa	Abiy Ashenafi
12:20- 12.40	Questions and discussions	Participants	Abiy Ashenafi
13:00- 14.00	Lunch break	-	-
14.00	Departure to Debre Zeit	PISDA	Nel Hessel
15.00 -17.00	Visit PISDA project	Ato Gullilat Aberra	Nel Hessel
17.00	Drive back to Addis		
Day 2: Saturday 14 March 2009			
8:30- 8:50	Registration		
8:50- 9:10	Recapitulation day 1	Abiy Ashenafi	Mesfin Kinfu
9:10 – 9:30	Experience of West Africa	Van der Pouw, KoZon	Abiy Ashenafi
9:30 – 10:00	Questions and discussion	Participants	
10:00-10:30	Group formation	Three or four groups for specific geographical project areas	
10:00-10:30	Tea break	-	-
10:30-12:30	Defining and analysing the environmental situation and the energy use in the proposed project area(s); define and describe the project target	Each group	

	groups, Setting specific project objectives and designing a project strategy		
12:30-1:30	Lunch break	-	-
1:30-2:30	Project results and impacts	Each group	Mr. Abiy
2.30 – 3:30	Main project activities		
3:30 – 4:00	Tea break	-	-
4: 00 -4.15	Presentation team 1		
4.15 – 4.30	Presentation team 2	-	Mr. Abiy
4:30- 4.45	Presentation team 3		
5:00-5:30	Closing	Mrs. Janny.C. Poley & Dr. Araya Asfaw	